

HRVOJE VARGIĆ
Amoris laetitia:
vjernost ili lom?
od Woytīle do pape Franje

© 2019 by SALESIANA d.o.o.
Omiška 8, Zagreb
salesiana@salesiana.hr
www.salesiana.hr

Za nakladnika: Mihovil Kurkut

Recenzenti: Ante Vučković
Ivan Antunović

Korektura: Željka Gmaz
Grafičko oblikovanje korica: Krešimir Turčinović
Grafička priprema: Salesiana d.o.o.
Tisak: »Denona« d.o.o., Zagreb

ISBN 978-953-205-190-2

HRVOJE VARGIĆ

Amoris laetitia: vjernost ili lom?

od Woytīle do pape Franje

Salesiana

Zagreb, 2019.

Uvod

U ovom radu želim ponuditi intelektualni okvir za tumačenje tzv. spornih mjesta apostolske pobudnice pape Franje *Amoris laetitia*, tj. pobudnice *Radost ljubavi*¹. Naime, *spornim mjestima* smatram ona mjesta koja su u katoličkoj javnosti izazvala najveće polemike, primjerice određene točke unutar osmoga poglavlja koje se odnose na pripuštanje pričesti rastavljenih i civilno ponovno vjenčanih parova.

Polazišna pretpostavka ove knjige jest: ono što spomenute točke čini *spornima*, nerijetko je pogrješan okvir za tumačenje te pristup razumijevanju pobudnice *Amoris laetitia*, tj. *Radost ljubavi*.

Porabom riječi *sporan*, *sporna*, *sporno* ne želim ni na koji način niti reći niti upućivati da su navedeni redci te pobudnice – sami po sebi – bilo sporni, bilo dvojbeni ili protuslovni, nego da su tako primljeni ili doživljeni od dijela katoličke javnosti. Stoga se tom riječju služim samo u kontekstu navedenih mjesta u *Radosti ljubavi* (u daljnjemu će tekstu riječ *Pobudnica* katkada zamjenjivati latinski ili hrvatski naslov).

Ovom knjigom želim pokazati da ti redci doista nisu sporni.

Namjera mi je pokazati kako filozofska misao Karola Wojtyłe, tj. pape Ivana Pavla II., nudi prikladan okvir za tumačenje

---

¹ Papa Franjo (2016.), *Amoris laetitia* (Radost ljubavi). Postsinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, br. 122. U daljnjem tekstu: AL.

spornih mjesta pobudnice². Time, naravno, ne podrazumijevam kako je to jedini ili službeni put za razumijevanje *Pobudnice*, nego da je primjeren predmetu o kojemu se govori. Wojtyła objasnjenja odnosa subjektivnosti i objektivnosti, primijenjena na područje etike i moralne teologije, omogućuju da se objasne *sporni* dijelovi. Osim same primjerenosti predmetu o kojemu je riječ, vjerujem u plodnost ovoga pothvata zato što Wojtyła filozofska misao služi kao intelektualno polazište njegovu pontifikatu³. Prilikom rasprave o pobudnici *Radost ljubavi* često se priziva upravo teološka misao Ivana Pavla II., stoga je potrebno izložiti intelektualna polazišta te misli kako bi se bolje razumio odnos nauka Ivana Pavla II. i pojedinih teza iznesenih u toj pobudnici.

Jedna od hipoteza s kojima počinjem ovo istraživanje jest da se *Pobudnica* promatra kao vjerodostojno nastavljanje nauka Drugoga vatikanskog koncila. Ta se hipoteza čini sve izglednijom ako se uvidi da neke među kritikama upućenima *Pobudnici* uvelike nalikuju kritikama koje su bile upućene Koncilu i promicateljima Koncila, primjerice Wojtyli, Ratzingeru i drugima. Ako je to točan uvid, onda je Wojtyła filozofija i te kako prikladno sredstvo za tumačenje i objašnjenje *Radosti ljubavi*. Naime, vrhunac Wojtyła filozofskoga stvaralaštva sastojao se u pokušaju da ponudi filozofsku prosudbu poimanja čovjeka koja je sadržana u koncilskim dokumentima⁴. Upravo zbog takve esencijalne povezanosti Drugoga vatican-

---

² Pojedini dijelovi ove knjige objavljeni su u sklopu autorova diplomskoga rada: Vargić, Hrvoje (2017.), *Transfenomenološki pristup filozofiji osobe u misli Karola Wojtyła*. Zagreb: Fakultet filozofije i religijskih znanosti.

³ Wierzbicki, A. (2011.), Introduction. U: Wojtyła, Karol (2011.), *Man in the field of responsibility*; translated by Kenneth W. Kemp & Zuzanna Maslanka Kieron. South bend, Indiana: St. Augustine's Press, str. VII.

⁴ Buttiglione, Rocco (1997.), Karol Wojtyła: the thought of the man who became Pope John Paul II. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, str. 177.

skoga koncila i *Pobudnice* te vrijednosti Wojtyła pothvata u tumačenju Koncila, smatram kako Wojtyła filozofija može ponuditi odgovarajuća sredstva za tumačenje *Radosti ljubavi*.

Među doprinosima koje Wojtyła donosi u svojoj misli ponovno je otkriće čovjekove subjektivnosti, otkriće koje su, čini se, danas zaboravili mnogi kritičari *Pobudnice*. Zanimljivo, i Wojtyła je u svoje vrijeme nailazio na slične kritike koje vrlo snažno podsjećaju na kritike upućene *Pobudnici*. Zbog toga je opravdano ispitati i tezu jesu li kritike *Radosti ljubavi* u svojim temeljima jednake svim onim kritikama upućenim papama od Ivana XXIII. naovamo, tj. jesu li to kritike temeljnih doprinosa Drugoga vatikanskoga koncila. Takva teza čini se izglednom i stoga što Wojtyła filozofija, kao filozofska razradba koncilskih istina, još jednom pokazuje svoju važnost za rasvjetljavanje pitanja o *Pobudnici*. Ujedno, ako je ova teza točna, tada će priznati značaj *Radosti ljubavi* biti i svojevrсно dovršenje Koncila. Držim da je to nasušna potreba za sveopću Crkvu upravo zato da bi *nova evangelizacija* potpuno zaživjela. Ako želimo ići i navješćivati Radosnu vijest svim ljudima, trebamo se do kraja odjenuti u ruho nove evangelizacije.

Također, svjestan sam ograničenosti svojega pothvata. Cjelovitost tumačenja *Radosti ljubavi* zahtijeva prije svega teološku (dogmatsku, kanonsku, pastoralnu, sakramentološku itd.) raspravu, čemu ću ovdje pribjeći tek uzgredno. Moje će istraživanje biti u prvom redu filozofsko, a filozofiju ću u ovom kontekstu, u pravom smislu, smatrati pomoćnicom teologiji. Točnije, filozofskom analizom želim pokazati što je istina o stvarnosti u moralnom i antropološkom redu kako bi dosegnuta istina mogla rasvijetliti i razne teološke pristupe tomu pitanju. Iako je narav ovoga istraživanja ponajprije filozofska, kako se budem približavao interpretaciji *Radosti ljubavi*, sve više ću zalaziti u teološko i pastoralno područje. Tu ću, na neki način, pokušati razriješiti pitanja koja su u *izravnijoj*

povezanosti s ranijim filozofskim istraživanjem, dok ću ona *udaljenija* teološka pitanja ostaviti za neku drugu raspravu.

Zaključno, želim u svakom slučaju naglasiti kako ova knjiga nema namjeru ponuditi *konačno rješenje* za raspravu o *Pobudnici*, niti će odgovoriti na sva bitna pitanja. Naprotiv, knjiga želi ponuditi prikladne smjernice za raspravu koje smatram uputnima za rješavanje određenih pitanja istaknutih uz *Radost ljubavi*. Ova je knjiga, stoga, više poticaj nego potpun odgovor. Knjiga je nastala i iz želje da intelektualno stvaralaštvo katolika izađe iz vlastitih *zona komfora* bavljenja sigurnim, već uvelike *razriješenim pitanjima* (onoliko koliko pitanje može uopće biti razriješeno u filozofskoj sferi) te da se uhvati ukoštac s temama *na periferiji*, tj. onima u kojima je zaista potreban izvoran i vjerodostojan intelektualni i duhovni doprinos.

Knjigu ću započeti uvodom u Wojtylinu filozofiju, s posebnim naglaskom na rasvjetljavanje utjecaja fenomenologije i klasične skolastike jer su ta dva filozofska pravca imala određujući utjecaj na Wojtylinu misao. Nakon toga ću iznijeti niz antropoloških i metodoloških pretpostavaka koje trebaju ponuditi početni okvir za tumačenje. Te ću metodološke i antropološke pretpostavke staviti u kontekst etike, kako bih se približio materiji koju obrađujem u završnom dijelu. Završni dio ticat će se primjene filozofskih uvida u tumačenju *spornih mjesta* u *pobudnici Radost ljubavi*.

Ovu vrstu rasprave započeli su neki vodeći tzv. fenomenološki personalisti današnjice, poput Rocca Buttiglionea,⁵

---

⁵ Usp. Buttiglione, Rocco (2016.), The joy of love and the consternation of theologians, *L'Osservatore Romano*, July, 19, 2016. Dostupno na [URL: <http://www.osservatoreromano.va/en/news/joy-love-and-consternation-theologians>, 15. prosinca 2017.]. Vidi također: Buttiglione, Rocco (2016.), *L'Approccio Antropologico di San Giovanni Paolo II e quello Pastorale di Papa Francesco*, La Stampa. Dostupno na [URL: <http://www.lastampa.it/rw/Pub/Prod/PDF/Approccio%20di%20Giovanni%20Paolo%20II%20e%20di%20Francesco.pdf>], pristupljeno 15. prosinca 2017.].

Johna Crosbyja⁶ i Rodriga Guerre.⁷ Svojim radom želim unijeti dodatne uvide u tu raspravu te ju pokrenuti i na ovim prostorima, svjestan kako se u našoj katoličkoj javnosti još nije opširnije o tom raspravljalo.

Možda će se nekim čitateljima učiniti izlišnim uvodno izlaganje metodoloških, antropoloških i etičkih pretpostavaka, čak im se može učiniti da je sve to tek rubno povezano sa sadržajem *Pobudnice*. No takvo je opsežno izlaganje potrebno da bi se čitatelji pripremili ne samo na razumijevanje *Pobudnice* nego i na pravo raspoloženje bruseći svoje metodološke i spoznajne alate za prikladno tumačenje. Ovakav je pristup sličan onomu koji poduzima papa Franjo u *Pobudnici*: na samu početku objašnjava opsežnost te pobudnice i upućuje čitatelje da izbjegavaju površno i užurbano čitanje teksta.⁸ Sličan pristup predlažem i ovdje kako bi svaki čitatelj mogao polako i duboko razmotriti razne pretpostavke koje izlažem te, nakon što ih posve razmotri i (nadam se) prihvati, da se potom upusti u raspravu o različitim stajalištima glede sadržaja ili tumačenja *Pobudnice*.

Treba dodati kako Wojtyła rječnik, dijelom preuzet u ovoj knjizi, često obilježuje visoka kompleksnost i tehnička narav

---

⁶ Usp. Crosby, John F. (2016.), *Crime, Punishment, and Amoris Laetitia*, First Things, 14. 9. 2016. Dostupno na [URL: <https://www.firstthings.com/blogs/firstthoughts/2016/09/crime-punishment-and-amoris-laetitia>; pristupljeno 15. prosinca 2017.].

⁷ Guerra López, Rodrigo (2016.), »Dear Cardinals...«: A lay meditation on the five questions posted to Pope Francis, *La Stampa*, 19. prosinca 2016. Dostupno na [URL: <http://www.lastampa.it/2016/12/19/vaticaninsider/eng/comment/dear-cardinals-nqI26jEHhKLjvA9pjPhAII/pagina.html>; pristupljeno 15. prosinca 2017.]. Vidi također: Guerra López, Rodrigo (2016.), *The relevance of some reflections by Karol Wojtyła for understanding Amoris Laetitia: creative fidelity*, *L'Osservatore Romano*, July 22, 2016. Dostupno na [URL: <http://www.osservatoreromano.va/en/news/relevance-some-reflections-karol-wojtyla-understan>; pristupljeno 15. prosinca 2017.].

⁸ *AL*, br. 7.

što može otežati razumijevanje čitatelju koji se prvi put susreće s takvim tekstom. Stoga će čitatelju polagana ili postupna prilagodba takvu rječniku poslužiti za bolje razumijevanje cijele knjige. Čitava se uvodna rasprava može shvatiti kao izgradnja svojevrsna mozaika kojom ću pokušati razriješiti razne dijelove i djeliće cjelokupne slike slažući ih u prikladnu cjelinu.

Naravno, ovako zamišljen pristup pobudnici *Radost ljubavi* ne može zadovoljiti baš sve čitatelje: upućenijima se može učiniti da svako pojedino pitanje nije obrađeno onoliko detaljno koliko se moglo, a manje upućeni bi mogli pomisliti da se nekim pitanjima pristupilo odveć opsežno. No moja je namjera odgovoriti na neka *sporna pitanja* o ovoj pobudnici pape Franje.

Pišući ovu knjigu, smatrao sam korisnim i potrebnim detaljnije prikazati Wojtylinu filozofiju koja nudi temelje za razumijevanje mnogo širega spektra suvremenih zbivanja i pojava u Crkvi i izvan nje, a ne samo za točnije tumačenje *Pobudnice*. Na žalost, Wojtylina filozofija još nije dovoljno poznata ni među kršćanskim intelektualcima, posebice na našim prostorima gdje, izuzev nekoliko primjera, nema opsežnijega bavljenja tom filozofijom.

Upravo sam zbog toga odlučio dublje i opširnije prikazati Wojtyline misli kako bi se njima mogao više okoristiti svaki zainteresirani čitatelj u pitanjima s kojima se svakodnevno susreće, čak i onda kada ga drugi dio knjige ne bi osobito zanimao ili se ne bi s njime slagao. S druge pak strane, čitatelj kojega zanima tema *Pobudnice* moći će se usredotočiti na drugi dio knjige gdje također povezujem određene misli s odgovarajućim mjestima u Wojtylinoj filozofiji.

Razumije se, oba se dijela međusobno nadopunjuju pa preporučujem njihovo zajedničko razumijevanje, što je i razlog nastajanja ove knjige.

Nacrt za shvaćanje filozofije Karola Wojtyła

Karol Wojtyła rođen je 18. svibnja 1920. u Wadowicama u Poljskoj. Njegova majka, Emilia (rođ. Kaczorowska), umrla je kad mu je bilo samo sedam godina, a otac mu se nije ponovno ženio. U Wadowicama je završio osnovnu školu i državnu gimnaziju *Marcello Wadowita*. U gimnazijskim mu danima mjesni pjesnik Emil Zegałdowicz potiče zanimanje za poeziju. Osim Zegałdowicza, na mladoga Wojtyłu ostavljaju dojam i petorica književnika poljskoga romantizma (19. st.): Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Zygmund Krasiński, Cyprian Norwid, Stanisław Wyspiański. Svi su oni branili poljski jezik, nacionalnu kulturu i vjeru od napada Nijemaca i Rusa, a bili su privrženi teoriji tzv. poljskoga mesijanizma koja je patnje kroz koje je prošao poljski narod tumačila kao Kristove patnje koje je Poljska prikazala za sve druge narode⁹.

Također, za svojih gimnazijskih dana Wojtyła upoznaje i Mieczysława Kotlarczyka, kazališnoga redatelja i teoretičara *kazališta riječi*. Kotlarczykova teorija tzv. rapsodijskoga kazališta isticala je snagu riječi koje, ne samo da prenose značenje nego i izazivaju osjećaje, koji su istovremeno potpuno subjektivni i potpuno objektivni. Radnja i glumački nastup u

---

⁹ Usp. Buttiglione, Rocco (1997.), Karol Wojtyła: the thought of the man who became Pope John Paul II. Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, str. 18-20. U daljnjem tekstu: Buttiglione.

toj vrsti kazališta temeljito su umanjeni: »Ono što se događa u svijesti, mnogo je više naglašeno nego događaji po sebi, a ključna je stvar način na koji se objektivna stvarnost otkriva u svijesti.«¹⁰ Uloga glumca bila je da uvede slušatelja u prisnost koja se stvara između onoga koji govori i onoga koji sluša, tako da se umani do točke u kojoj istina izgovorene riječi može dosegnuti i dotaknuti slušatelja.¹¹ Ovdje već vidimo prve naznake važnosti koju će u Wojtyłinoj filozofiji igrati svijest, subjektivnost i čovjekovo življeno iskustvo. Sve su to stvarnosti koje će u kasnijoj Wojtyłinoj misli imati ključnu ulogu te, također, uvelike odrediti njegov papinski nauk.

Nakon njemačkoga napada, 1. rujna 1939., Kotlarczyk se seli iz Wadowica u Krakov gdje, usprkos njemačkim okupacijskim zakonima, u tajnosti ili u podzemlju pokreće *Rapsodijsko kazalište*. U tom je podzemnom kazalištu djelovao i Wojtyła i sudjelovao u režiranju predstava pod Kotlarczykovim nadzorom. Osim toga, glumio je u različitim predstavama: Mickiewiczzevu *Gospodinu Tadiji*, *Ne-Božanstvenoj komediji* Krasińskoga, Norwidovu *Promethidionu*, predstavi *Kralj Duh* Słowackoga i mnogim drugima.¹²

Sredinom 1942. godine Wojtyłina umjetnička karijera dolazi neočekivanu kraju. Wojtyła se odlučuje pripremati za svećenika studirajući teologiju na tajnom fakultetu u nadbiskupskom dvoru u Krakovu. U ovome dijelu njegova života najveći dojam na Wojtyłu ostavljaju kardinal Adam Sapieha i Jan Tyranowski. Zbog pomanjkanja svećenika Tyranowski je, iako laik, u jednoj salezijanskoj župi vodio kateheze koje je slušao i mladi Wojtyła. Tyranowski je bio i mistik, objašnjavao je doktrinarne istine polazeći od svakodnevnoga iskustva. Na

¹⁰ *Isto*, str. 21.

¹¹ Usp. Weigel, George (1999.), *Witness to Hope*. New York: Harper Collins, str. 37.

¹² Usp. *Buttiglione*, str. 23.

Wojtyła je prenio i svoju veliku sklonost prema psihologiji pa se, vjerojatno pod njegovim utjecajem, Wojtyła počeo zanimati za karmelsku duhovnost sv. Ivana od Križa.¹³

Sapieha je bio vođa moralnoga otpora nacizmu. Ponajprije je taj otpor bio kulturni, tj. bitan dio Sapiehina otpora bila je formacija novoga naraštaja svećenika. Zbog toga je Wojtyła mogao u tajnosti studirati teologiju u krakovskom nadbiskupskom dvoru, istovremeno radeći fizičke poslove u tvornicama. Za vrijeme studija Wojtyła čita knjigu *Metafizika ili ontologija*, djelo Kazimierza Waisa, koji je bio pod utjecajem transcendentalnoga tomizma škole iz Louvaina. Iskustvo čitanja Waisove metafizike Wojtyła je mnogo kasnije, u intervjuu s Andréom Frossardom, opisao ovako: »Moje književno obrazovanje, usredotočeno na humanističke znanosti, nije me nimalo pripremio na sve skolastičke teze i formule kojima je obilovao [Waisov] udžbenik. Morao sam prokrciti put kroz gusto grmlje pojmova, analiza i aksioma, a da uopće nisam mogao prepoznati područje po kojem sam se kretao. Nakon dva mjeseca probijanja kroz takav gustiš došao sam do čistine, do otkrića dubokih razloga onoga što sam dotada samo živio i osjećao. Kada sam položio ispit, rekao sam ispitivaču da je... novi pogled na svijet, koji sam stekao u borbi s tim udžbenikom metafizike, postao vrjedniji od ocjene koju sam dobio. Nisam pretjerivao. Ono što su me dotada o svijetu naučili intuicija i osjećajnost, tada je pronašlo čvrstu potvrdu.«¹⁴

¹³ Usp. *Isto*, str. 29-30.

¹⁴ »My literary training, centered around the humanities, had not prepared me at all for the scholastic theses and formulas with which the manual [Wais's book] was filled. I had to cut a path through a thick undergrowth of concepts, analyses, and axioms without even being able to identify the ground over which I was moving. After two months of hacking through this vegetation I came to a clearing, to the discovery of the deep reasons for what until then I had only lived and felt. When I passed the examination I told my examiner that... the new vision of the world which I had acquired

Waisova knjiga nedvojbeno je Wojtyłinu filozofiju usmjerila prema tomizmu i metafizičkomu realizmu. Taj je realizam značio da istina postoji, da je čovjeku spoznatljiva i da moralne vrijednosti imaju objektivni sadržaj, što su i postavke Tome Akvinskoga.

Kardinal Sapiuha zaredio je Wojtyłu za svećenika na blagdan Svih svetih 1946. godine i odmah ga potom poslao u Rim, na Angelicum, kako bi postigao doktorat iz teologije. Dvije godine kasnije (1948.), Wojtyła je obranio doktorsku disertaciju *Vjera prema sv. Ivanu od Križa*,¹⁵ a moguće da je temu izabrao i zbog utjecaja Tyranowskoga.¹⁶ Na Angelicum je u to vrijeme, kao najistaknutija osoba, predavao p. Reginald Garrigou-Lagrange, autoritet za filozofski i teološki tomizam i djelatan istraživač duhovnosti i misli sv. Ivana od Križa, koji je bio mentorom Wojtyli. Garrigou-Lagrangeov »strogi« tomizam zasigurno je usmjerio i Wojtyłinu kasniju misao unatoč razlikama koje su se pojavile između dvaju mislilaca, a te će razlike doći do izražaja u kasnijoj Wojtyłinoj misli. Naime, Garrigou-Lagrangeov glavni prigovor bio je da se Wojtyła odbija služiti pojmom *objekta* u odnosu prema Bogu.¹⁷ Naglasak na subjektivnosti i

---

in my struggle with that metaphysics manual was more valuable than the mark which I had obtained. I was not exaggerating. What intuition and sensibility had until then taught me about the world found solid confirmation.« U: Weigel, George (2006.), *Wojtyła's Walk Among the Philosophers*. Address at a conference on »The Phenomenology of John Paul II« at Duquesne University, 1 December 2006. URL: [<http://eppc.org/publications/Wojtylas-walk-among-the-philosophers>; pristupljeno 15. prosinca 2017.].

¹⁵ U izvorniku je doktorat objavljen 1979.: Wojtyła, Karol (1979.), *La fede secondo San Giovanni della Croce*. Rome: Herder. Na engleskom knjiga je objavljena kao: Wojtyła, Karol (1981.), *Faith According to St. John of the Cross*, trans. Jordan Aumann, O. P. San Francisco: Ignatius Press.

¹⁶ Simpson, Peter (2001.), *On Karol Wojtyła*. Boston: Cengage Learning, str. 2.

¹⁷ Vidi: Weigel, George (2006.), *Wojtyła's Walk Among the Philosophers*. Address at a conference on »The Phenomenology of John Paul II« at Duquesne University, 1 December 2006. URL: [<http://eppc.org/publications/Wojtylas-walk-among-the-philosophers>; pristupljeno 15. prosinca 2017.].

tvrdnja o nedostatnosti pukoga objektivističko-kozmološkoga pogleda na svijet ostat će značajka Wojtyłine misli sve do kraja.

Po povratku u Poljsku Wojtyła dobiva pastoralnu dužnost u župi sv. Florijana u Krakovu gdje, između ostaloga, okuplja grupu mladih s Jagelonskoga sveučilišta s kojom, na latinskom, čita *Summu theologiae* sv. Tome.¹⁸ Iako Wojtyła pokazuje sklonost prema pastoralnomu radu, kardinal Sapiuha upućuje ga da slijedi akademsko zvanje i stekne habilitaciju¹⁹ iz filozofije. To Wojtyła uskoro i čini pišući o mogućnosti zasnivanja kršćanske etike na filozofskom sustavu Maxa Schelera.²⁰ Teza završava niječnim odgovorom na pitanje o toj mogućnosti, ali Wojtyła svejedno zaključuje da fenomenološka metoda kojom se služi Scheler predstavlja vrijedan doprinos filozofijskom promišljanju te ju preuzima i u svojem radu. Posebno je vrijedno naglasiti da je jedan od ocjenjivača Wojtyłine habilitacijske teze bio Roman Ingarden, poljski filozof fenomenološke škole koju je započeo Edmund Husserl. Iako Husserl u svojim kasnijim radovima zauzima idealistički smjer, Ingarden ostaje na čvrstu realističkom stajalištu koje je vrlo slično Schelerovu.²¹ Realističko tumačenje fenomenološke metode ostavlja jak utjecaj na Wojtyłu te prožima njegove kasnije radove. Realističku fenomenološku metodu obilježuje započinjanje od onoga što se pojavljuje (*fenomen*) kako bi se došlo do tzv. stvari u sebi koja postoji objektivno i, na neki način, onkraj pojavnosti. Husserlova krilatica pod kojom je započeo fenomenološki pokret glasila je

¹⁸ Flippen, Douglas (2006.), Was John Paul II a Thomist or a Phenomenologist?. Faith & Reason 31:1, 65-106. URL: [<https://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=8105>; pristupljeno 15. prosinca 2017].

¹⁹ Habilitacija je akademski ispit koji slijedi nakon doktorata, njime se stječe pravo samostalnoga predavanja na sveučilištu. Obično se polaže pisanjem i obranom tzv. habilitacijske teze pred akademskim vijećem.

²⁰ U originalu: Wojtyła, Karol (1959.), Ocena możliwości zbudowania etyki chrześcijańskiej przy założeniach systemu Maksa Schelera. Lublin: TN KUL.

²¹ Usp. *Buttiglione*, str. 37.

»natrag ka stvarima samim«, a predstavljala je opoziciju velikomu dijelu moderne misli koju je obilježavao subjektivizam i tvrdnja da *stvari u sebi* kao takve nisu spoznatljive.

Godine 1954. Wojtyła počinje predavati na Filozofskom fakultetu Katoličkoga sveučilišta u Lublinu (KUL), na Odsjeku za etiku gdje ostaje sve dok nije izabran za papu. Na istom fakultetu osnovana je tzv. lublinska filozofska škola, a njezini su najvažniji predstavnici bili Stefan Swieżawski, Mieczysław Albert Krąpiec, Jerzy Kalinowski, Stanisław Kamiński i Karol Wojtyła.²² Osnivač škole bio je Krąpiec, poljski predstavnik tzv. transcendentalnoga tomizma škole iz Louvaina.²³ Swieżawski i Kalinowski predstavljali su tzv. egzistencijalni tomizam, blizak radovima Jacquesa Maritaina i Étiennea Gilsona,²⁴ a Stanisław Adamczyk (koji je u Lublinu bio profesor metafizike) predstavljao je »strogi« pristup tradicionalnoga tomizma.²⁵ Ovi su predstavnici obilježili i misao lublinske škole pa se stoga u njoj mogu prepoznati različite značajke: utjecaj francuskoga egzistencijalnog tomizma, određeni utjecaj i doprinos fenomenologije, zasnivanje etike na odgovarajućoj antropologiji te antropologije u metafizici, objektivizam sv. Tome, jedinstvo dobrog i bića itd.²⁶

Swieżawski naglašuje četiri ključne točke u kojima se slažu filozofi lublinske škole.²⁷ Prva je točka da svi prihvaćaju prven-

²² Zelić, Ivan (2003.), Lublinska filozofska škola. U: Ivan Koprek (ur.), *Defensor Hominis: zbornik radova na međunarodnom simpoziju »Čovjek u filozofiji K. Wojtyły – pape Ivana Pavla II.«* (str. 27). Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove. U daljnjem tekstu: Zelić.

²³ Usp. Buttiglione, str. 38.

²⁴ Usp. Zelić, str. 32.

²⁵ Usp. Buttiglione, str. 38.

²⁶ Usp. Zelić, str. 34-38.

²⁷ Swieżawski, Stefan (2008.), Karol Wojtyła at the Catholic University of Lublin. U: *Karol Wojtyła, Person and Community: selected essays*, transl. by Theresa Sandok (*Introduction*, str. XII-XIII). New York: Peter Lang. U daljnjem tekstu: Person and Community.

stvo realističke metafizike među filozofskim disciplinama. Iako su se ponešto razlikovali u analizi egzistencije, realizam je bio neprijeporan zajednički nazivnik svih filozofa lublinske škole. Drugi zajednički nazivnik bilo je prihvaćanje važnosti filozofske antropologije te specifična pogleda na čovjeka koji je odbacivao idealizam i subjektivizam, a prihvaćao psihofizičko jedinstvo. Treći je nazivnik jasna suprotstavljenost lublinske škole iracionalističkom filozofiranju, a ta suprotstavljenost postaje jasna nakon što su se školi pridružili Kaminski i Kurdziałek. Konačno, ti su filozofi prihvaćali nerazdvojivu vezu realističke filozofije i historijskoga pristupa filozofskim problemima. To znači da je njihovo promišljanje spajalo ono vječno i sveopće (univerzalno) s onim nenužnim (kontingentnim) i promjenjivim što je, kako ćemo uskoro vidjeti, obilježavalo i Wojtyłinu filozofiju.

Svoj dug poljskoj filozofiji općenito i posebice Ingarde novu fenomenološkom realizmu, Wojtyła izričito navodi: »Želim naglasiti, na samom početku, višestruke odnose te knjige [*Osoba i čin*, op.] s našim vlastitim, specifično poljskim nastojanjima u filozofskom istraživanju, a glavne točke toga zanimanja i ti stvaralački pokušaji u jasnoj su i očitoj vezi sa širom strujom europske misli. Unutar tih općih pravaca poljsko proučavanje sadržava ipak svoje vlastite individualne crte, koje povremeno izbijaju na samo pročelje široke pozornice filozofskoga stvaranja. Takva su bila, primjerice dostignuća logičke škole Lavova i Varšave, takva je bila i fenomenologija Romana Ingardena iz Krakova. Ali, bolje rečeno, te specifične crte obilježavaju i oblikuju iz dana u dan intelektualnu kulturu ove zemlje.«²⁸

Pogledajmo sada kako su se ova dva filozofska utjecaja ostvarivala u Wojtyłinoj misli.

---

²⁸ Wojtyła, Karol (1979), *Osobna struktura samoodređenja. Obnovljeni život*, 34 (1), str. 6.

2.1. *Odnos tomizma i fenomenologije u Wojtyłinoj filozofiji*

Za razumijevanje Wojtyłine filozofske misli od presudne je važnosti razumjeti koji su utjecaj na njegovu misao imali tomizam i fenomenologija. Odnos tomističkoga i fenomenološkoga utjecaja u Wojtyłinoj filozofiji može se promatrati i kao odnos tradicije i suvremenosti, s obzirom da tomizam pripada tradicionalnom načinu filozofskoga mišljenja, dok je fenomenologija bitno moderan pokret. Nedvojbeno je da oba načina nadahnjuju i imaju bitno mjesto u Wojtyłinoj filozofiji, no problem nastaje kada želimo odrediti njihov odnos te vidjeti koji od njih ima prednost. Različiti autori odgovaraju različito na to pitanje, ovisno već o tome koje gledište žele više naglasiti te kojemu su rješenju privrženiji. Također, čini se da autori često pronalaze ono što unaprijed žele pronaći. Rekao bih da je pristup tumačenju Wojtyłine filozofije najbolje opisan ovim komentarom: »Iščitavanje i interpretacija Wojtyłine filozofije zahtijeva pristup koji ne podliježe kušnji nasilnoga uvlačenja njegove misli u poznate filozofijske sheme. To ujedno opredjeljuje metodu istraživanja. Da bismo što vjernije prikazali Wojtyłinu filozofiju, nastojimo ju prosuditi iz nje same.«²⁹ Moje je stajalište da su i tomizam i fenomenologija jednako bitni za Wojtyłinu misao, a njihov ću odnos pokušati rasvijetliti u sljedećim redcima.

Wojtyła nam u predgovoru svojega najvažnijega filozofskoga djela *Osoba i čin* govori: »Autor ove studije sve duguje sustavima aristotelovsko-tomističke metafizike, antropologije i etike s jedne strane, a s druge fenomenologiji, prije svega Schelerovoj interpretaciji.«³⁰ Jedan drugi članak Wojtyła započinje riječima:

²⁹ Tićac, Iris (2007.), Aktualnost i originalnost Wojtyłinih analiza Personalne strukture samoodređenja. Bogoslovska smotra, 77, 4, str. 761.

³⁰ Navod je citiran prema: *Zelić*, str. 38. Vidi također: *Buttiglione*, str. 118.

»U ovom izlaganju moja je namjera da ne samo raspravljam o problemu za koji smatram da je od ključne važnosti za poimanje ljudske osobe i za kreativan nastavak Tominih vizija na ovom području u povezivanju s raznim strujanjima moderne misli, osobito fenomenologije.«³¹ Iz ovoga je navoda vidljivo da Wojtyła ne samo da želi nastavljati Tominu filozofiju nego ju želi i kreativno razvijati u dijalogu s modernom mišlju. Wojtyła, dakle, nije samo ponavljač onoga što je prije bilo rečeno nego tradiciju stavlja u živ dijalog sa suvremenošću kako bi odgovorio na pitanja koja zaokupljaju čovjeka današnjice.

Već sam spomenuo tomističke utjecaje koje su na Wojtyłu ostavili Waisov udžbenik, mentorstvo Garrigou-Lagrangea te lublinski kolegij. Na Katoličkom sveučilištu u Lublinu Wojtyła objavljuje niz članaka (od 1954. do 1961. godine) koji su danas poznatiji pod nazivom *lublinska predavanja*. Čini se da se u tom razdoblju može iščitati preobrazba Wojtylina stava prema tomizmu.³² Na samu početku Wojtyła prihvaća Tominu misao gotovo bez ograda, često ga pretpostavljajući nedostatnosti modernih mislilaca poput Kanta, Schelera, Humea i drugih. Wojtyline kritike klasičnoga aristotelovsko-tomističkoga pristupa kasnije će postajati izraženije i češće, no Wojtyła će i dalje zadržavati pozitivne aspekte toga pristupa, nadopunjujući ga fenomenološkom analizom svijesti i subjektivnosti.

Primjerice, u ranim lublinskim radovima Wojtyła kaže: »Analizu ljudskoga čina koju je razvio Toma Akvinski trebamo smatrati odgovarajućim tumačenjem etičkoga iskustva.«³³ No

³¹ Wojtyła, Karol (1979.), *Osobna struktura samoodređenja*. Obnovljeni život, 34 (1), str. 6.

³² Ovdje sam na tragu interpretacije Douglasa Flippena u: Flippen, Douglas (2006.), *Was John Paul II a Thomist or a Phenomenologist?*. Faith & Reason 31:1, 65-106. URL: [https://www.catholicculture.org/culture/library/view.cfm?recnum=8105; pristupljeno 15. prosinca 2017.].

³³ Wojtyła, Karol (2008.), *The Problem of the Will in the Analysis of Ethical Act*. U: *Person and Community*, str. 20.

zanimljivo je da u tom članku Wojtyła započinje analizom utjecaja koje imaju volja i kauzalnost na ljudski čin, i to polazeći od modernih psihologa Narziša Acha, Mieczysława Dybowskoga, N. Michottea i drugih. Tu se već počinje potvrđivati teza da Wojtyła kreće od iskustva modernoga čovjeka kako bi došao do sličnih zaključaka kakvi su i u sv. Tome. Toma Akvinski Wojtyli nije polazišna točka već kompas i odredišna točka.³⁴ Wojtyła na osobit način dijalogizira i s modernom znanostu, a do izražaja dolazi »njegova sposobnost ‘vidjeti mostove’ na onim mjestima gdje su drugi ‘vidjeli ponore’ zbog čega ga je njegov nasljednik na katedri, poljski etičar Tadeusz Styczeń, s pravom nazvao ‘majstorom mostogradnje u etici i filozofiji’.³⁵«

U članku *Problem razdvajanja iskustva od čina u etici* Wojtyła kritizira Kanta i Schelera i još jasnije predlaže tomističko-aristotelovsku poziciju kao odgovarajuću: »Uvjeren sam na ovome mjestu da su Aristotelova i Tomina etika temeljene na ispravnu odnosu spram iskustva i, štoviše, da je njihovo razumijevanje etičkoga čina jedini ispravan i prikladan opis etičkoga iskustva.«³⁶ Kritika Kantova i Schelerova subjektivizma te afirmacija tomističke etike značajka je i drugih dvaju Wojtylinih ranih radova: *U potrazi za temeljem perfekcionizma u etici*³⁷ i *O metafizičkom i fenomenološkom utemeljenju moralne norme*.³⁸

³⁴ Sličnu tezu nalazimo u: Buttiglione, Rocco (2015.), *The Political Praxis of Karol Wojtyła and St. Thomas Aquinas*. U: John Hittinger (ed.), *Thomas Aquinas: Teacher of Humanity* (str. 45). Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.

³⁵ Tićac, Iris (2007.), *Wojtylin dijalog sa znanostu*. *Filozofska istraživanja*, 27 (2), str. 279.

³⁶ Wojtyła, Karol (2008.), *The Problem of the Separation of Experience from the Act in Ethics*. U: *Person and Community*, str. 42-43.

³⁷ Wojtyła, Karol (2008.), *In Search of the Basis of Perfectionism in Ethics*. U: *Person and Community*, str. 45-56.

³⁸ Wojtyła, Karol (2008.), *On the Metaphysical and Phenomenological Basis of the Moral Norm in the Philosophy of Thomas Aquinas and Max Scheler*. U: *Person and Community*, str. 73-94.

No unatoč kritici Schelera i afirmaciji sv. Tome, Wojtyła je i u ranim radovima potvrđivao vrijednost fenomenološke metode za opis ljudskoga iskustva.

Potvrđivanje fenomenološke metode postaje jasnije u njegovoj knjizi *Ljubav i odgovornost*, objavljenoj 1960. godine, gdje Wojtyła i sam kreće od fenomenološke analize proživljenoga iskustva osobe. Već u uvodu knjige nagoviješta važnost življenoga iskustva ističući kako knjiga »nije izlaganje doktrine, ona je ponajprije plod neposustala sučeljavanja doktrine sa životom.«³⁹ Naravno, kao i u drugim radovima, ističe nužnost nadopunjavanja fenomenološke metode metafizičkom metodom. Nadopunjenost tih dviju metoda može se vrlo jasno vidjeti, primjerice u poglavlju čiji je naslov *Metafizika stida*, gdje Wojtyła započinje tumačenjem *fenomena stida*, naglašujući već u prvoj rečenici da su se takvim tumačenjem u posljednje vrijeme bavili fenomenolozi poput M. Schelera i F. Sawickoga.⁴⁰

Nešto kasnije naglašuje nužnost nadopunjavanja fenomenološke metafizičkom analizom: »Nije dostatan pritom sam opis pojave, makar bio tako pronicav kao kod fenomenologa, nego je potrebna i njezina metafizička interpretacija. Na taj način spolna etika može pronaći iskustveno ishodište u doživljaju stida. Do svega onoga što je bilo predmetom naših istraživanja... može se doći i preko doživljaja spolnoga stida kao jednostavne iskustvene činjenice.«⁴¹ Vidimo, dakle, da Wojtyła izričito navodi analizu fenomena kao prikladnu polazišnu točku koja treba biti nadopunjena metafizičkom analizom. Fenomenološka je metoda ponajprije usmjerena opisivanju, a metafizička objašnjenju.

---

³⁹ Wojtyła, Karol (2009.), *Ljubav i odgovornost*. Split: Verbum, str. 7. U daljnjem tekstu: *Ljubav i odgovornost*.

⁴⁰ *Isto*, str. 174.

⁴¹ *Isto*, str. 179.

U članku *Tomistički personalizam* (1961.) već se vidi izraženija kritika Tomine filozofije. Kao i ranije, Wojtyła kritizira modernu težnju da se apsolutizira svijest i subjektivnost, ali sada tomu dodaje i kritiku sv. Tome o kojemu kaže da nije dovoljno ozbiljno u obzir uzeo svijest. Tomina filozofija i dalje predstavlja prikladan okvir da se svijest utemelji u realnom biću te da se izbjegne apsolutizacija svijesti, no potrebno ju je nadopuniti analizom subjektivnosti koja u Tome ne postoji. Wojtyła primjećuje: »Gotovo se čini da u Tominoj filozofiji nema mjesta za analizu svijesti i samosvijesti kao potpuno jedinstvenih očitovanja osobe kao subjekta... kada je riječ o analizi svijesti i samosvijesti, tj. onoga čime se ponajprije bavi moderna filozofija i psihologija – čini se da tomu nema mjesta u Tominu objektivističkom pogledu na stvarnost. U svakom slučaju, ono što je u subjektivnosti osobe najprisutnije, u Tome je prisutno na potpuno objektivnan način. (...) Sv. Toma nam daje odličan pogled na objektivnu egzistenciju u činu osobe, ali bi bilo teško govoriti o njegovu pogledu na življeno iskustvo osobe.«⁴²

Kasnija Wojtyłina misao još jasnije izražava kritiku aristotelizma i tomizma. U članku *Subjektivnost i nesvodljivo u ljudskoj osobi* (1975.) Wojtyła tvrdi kako ljudska osoba ne može biti svedena na deset Aristotelovih i Tominih kategorija. Definicija čovjeka kao *razumne životinje* ostaje nedostatna jer se tako čovjeka zapravo određuje s pomoću najbližega roda (*genus*) i posebne razlike (*differentia specifica*). U toj definiciji pogrešna je misao o svodljivosti ljudskoga bića na ostatak svijeta. »Da bismo razumjeli čovjeka, moramo se služiti kategorijom življenoga iskustva. Ta je kategorija strana Aristotelovoj metafizici. Aristotelovske kategorije najbliže življenomu iskustvu jesu *agere* i *pati*, a ipak se ne mogu poistovjetiti s tim iskustvom.

---

⁴² Wojtyła, Karol (2008.), *Thomistic Personalism. U: Person and Community*, str. 170-171.

(...) Kada se dinamična stvarnost ljudskoga bića tumači aristotelovskim kategorijama, tada u svakom slučaju postoji aspekt koji nije izravno zahvaćen takvim metafizičkim tumačenjem ili redukcijom. Naime, aspekt življenoga iskustva kao onoga što je nesvodljivo, element je koji se opire redukciji (svodljivosti).⁴³

Aristotelovsko-tomističko shvaćanje čovjeka Wojtyła naziva kozmološkim jer to shvaćanje određuje čovjeka s pomoću kategorija iz svijeta (*kozmosa*) oko čovjeka. Takvo razumijevanje čovjeka dosiže svoj vrhunac Boetijevom definicijom osobe kao *individualne supstancije racionalne naravi* koja ogradauje svojevršni *metafizički teren* u kojemu se ostvaruje ljudska subjektivnost. Kozmološko je razumijevanje čovjeka nedostatan, ali je i nužna pretpostavka za personalističko⁴⁴ određenje čovjeka. Personalističko razumijevanje čovjeka, koje predlaže Wojtyła, nije suprotstavljeno kozmološkomu nego ga ono nadopunjuje.

Ovdje postaje jasna važnost fenomenološke metode za Wojtylinu zrelu misao. S obzirom da je čisto objektivistički pogled na svijet, svojstven tomizmu, nedostatan da dohvati ono što je jedinstveno u ljudskoj osobi, nužno je započeti od fenomenološke metode koja može zahvatiti i subjektivnost. Tu je metodu Wojtyła zadržao i kao papa Ivan Pavao II. Pomnim čitanjem može se utvrditi da se Ivan Pavao II. u nekim papirskim dokumentima služio fenomenološkom metodom.⁴⁵ Na-

⁴³ Wojtyła, Karol (2008.), Subjectivity and Irreducible in the Human Being. U: *Person and Community*, str. 212.

⁴⁴ Personalizam je filozofski nauk koji promatra osobu kao središnji ontološki, spoznajni, moralni i sociološki princip. Protiv individualizma i kolektivizma naglašava vrijednost pojedinca (osobe) i zajedništva. Usp. Mišić, Anto (2000.), Rječnik filozofskih pojmova. Split: Verbum, natuknica »personalizam«.

⁴⁵ Usp. John J. Conley, S.J. (2013.), *Philosophy and Anti-Philosophy: The Ambiguous Legacy of John Paul II*. U: Nancy Mardas Billas, Agnes B. Curry, George F. McLean (ur.), *Karol Wojtyła's philosophical legacy* (str. 33-44). Washington, D.C.: The Council for Research in Values and Philosophy.

kon jedne konferencije u Vatikanu, 1979. godine, Ivan Pavao II. primio je talijanski odsjek *Međunarodnoga Husserlova društva za fenomenološka istraživanja*, i tada je istaknuo da će »ostati predan fenomenološkomu pokretu i da smatra sama sebe fenomenologom iako neće moći više aktivno sudjelovati u debatama u fenomenološkoj zajednici.«⁴⁶ Znakovito za značenje fenomenologije u Wojtyłinoj filozofiji može biti i to što Đuro Hranić i Slavko Platz, u jednom zajedničkom članku o Wojtyłinoj filozofiji, pronalaze pet točaka u kojima se u Wojtyłe vidi izraziti utjecaj tomizma te čak osam točaka u kojima se ocrtava utjecaj fenomenologije.⁴⁷

Najzrelije Wojtyłino djelo, *Osoba i čin*, jest remek-djelo fenomenološke analize svijesti i samosvijesti. No i tada ta metoda završava u metafizičkoj analizi i realističkoj filozofiji bića. Stoga se za Wojtylinu metodu može reći da ide »od iskustva k stvarima u sebi«.⁴⁸ Upravo je ta metoda, zajedno s Wojtylinom antropologijom, određujuća za shvaćanje njegove cjelokupne filozofije. Metodološki i antropološki uvidi do kojih dolazi odražavaju se u njegovoj etici, a kasnije i teološkom i papinskom nauku.

U nastavku ću pokušati pokazati na koji način se ti tomistički i fenomenološki utjecaji očituju različitim aspektima Wojtyline filozofije te utječu na njegove zaključke.

⁴⁶ Hans Köchler (2013.), Karol Wojtyła's Notion of the Irreducible in Man and the Quest for a Just World Order. U: Nancy Mardas Billas, Agnes B. Curry, George F. McLean (ur.), *Karol Wojtyła's philosophical legacy* (str. 169). Washington, D. C.: The Council for Research in Values and Philosophy.

⁴⁷ Usp. Hranić, Đuro, Platz, Slavko (2003.), Personalni dinamizam čovjeka u filozofiji Karola Wojtyłe. U: Ivan Koprek (ur.), *Defensor Hominis: zbornik radova na međunarodnom simpoziju »Čovjek u filozofiji K. Wojtyłe – pape Ivana Pavla II.«* (str. 121-124). Zagreb: Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove.

⁴⁸ Za detaljnije izlaganje ove metode vidi članak: Vargić, Hrvoje (2017.), Od iskustva k stvarima u sebi: Rasprava o metodi u filozofiji, članak nagrađen Rektorovom nagradom za ak. god. 2016./2017.

Bilješka o autoru

Hrvoje Vargić rođen je 1989. godine u Đakovu, gdje je završio osnovnu školu i opću gimnaziju, nakon čega upisuje Ekonomski fakultet u Zagrebu, gdje stječe bakalaureat iz poslovne ekonomije te magisterij iz ekonomije. Usporedno s upisom magisterija na Ekonomskom fakultetu, upisuje i prvu godinu na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti (FFRZ), smjer filozofija gdje stječe bakalaureat iz filozofije, a nakon toga i magisterij. Obranio je magistarski rad *Transfenomenološki pristup filozofiji osobe u misli Karola Wojtyły* te nagrađen nagradom Fakultetskoga vijeća za najbolji magistarski rad naraštaja. Tijekom studija dobio je dvije Rektorove nagrade, jedna je od njih bila za znanstveni rad o filozofskoj metodi Karola Wojtyły. Također, dva je puta dobio i nagradu Fakultetskoga vijeća Fakulteta filozofije i religijskih znanosti za akademski uspjeh. Nakon stjecanja magisterija iz filozofije, upisao je doktorski studij na Katoličkom sveučilištu Ivana Pavla II. u Lublinu, gdje pod mentorstvom dr. Alfreda Wierzbickoga, Wojtyłyina nasljednika na Katedri za etiku, priprema doktorsku disertaciju o političkoj filozofiji Dietricha von Hildebranda. Uz formalno je obrazovanje tri godine sudjelovao na ljetnom seminaru Phoenix Instituta u Beču gdje je stekao diplomu iz naprednih društvenih, ekonomskih i političkih znanosti. Na tom je Institutu bio i asistentom dr. Rodrigu Guerri na kolegiju *Uvod u personalizam*. Suautor je knjige *Praktični priručnik za Erasmus+*, objavljivao je znanstvene i popularne članke iz područja filozofije, politike i religije, izlagao je na više od deset konferencija i simpozija. Godine 2012. bio je među osnivačima Svjetskoga saveza mladih Hrvatske gdje je bio nacionalnim

koordinatorom, potom potpredsjednikom. Jednu je godinu radio u privatnom sektoru na pripremi projekata za Europske fondove, a trenutačno obnaša dužnost regionalnoga direktora za suradnju nevladine organizacije Svjetskoga saveza mladih Europe (World Youth Alliance Europe). Sretno je oženjen suprugom Majom.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Nacrt za shvaćanje filozofije Karola Wojtyły	11
2.1. <i>Odnos tomizma i fenomenologije u Wojtylinoj filozofiji</i>	18
3. Metodološke i antropološke pretpostavke Wojtyline filozofije	25
3.1. <i>Konkretni čovjek kao središte promišljanja</i>	26
3.2. <i>Iskustvo kao metodološko polazište</i>	31
3.3. <i>Reafirmacija subjektivnosti osobe</i>	36
3.4. <i>Nadvladavanje oprjeke subjektivizam – objektivizam</i>	40
3.5. <i>Čovjek s gledišta svijesti</i>	43
3.6. <i>Odnos naravi i osobe</i>	49
4. Primjena metodoloških i antropoloških pretpostavaka na područje morala i etike	55
4.1. <i>Iskustvo moralnosti kao temelj etičkoga promišljanja</i>	57
4.2. <i>Subjektivni i dinamički vid moralnosti</i>	62
4.3. <i>Narav etičke i kanonske norme</i>	67
4.4. <i>Norma i savjest</i>	72
4.5. <i>Etička analiza između kazuistike i situacionizma</i>	80
4.6. <i>Naravni zakon i priopćavanje istine</i>	87
5. Pastoralni nauk pape Franje	97
5.1. <i>Logika milosrđa</i>	97
5.2. <i>Misijska Crkva</i>	102
5.3. <i>Sakramenti – lijek i hrana za slabe</i>	108

6. Tumačenje <i>spornih mjesta</i> apostolske pobudnice <i>Amoris laetitia (Radost ljubavi)</i>	117
6.1. <i>Kako čitati pobudnicu?</i>	117
6.2. <i>Smanjena odgovornost za teški grijeh</i>	124
6.3. <i>Božja pedagogija prema parovima u neredovitim okolnostima</i>	133
6.4. <i>Je li Božji ideal neostvariv?</i>	143
6.5. <i>Tko smije pristupiti sakramentima?</i>	160
7. Odgovor na <i>dubia</i> četvorice kardinala	179
8. Pastoralne smjernice argentinskih biskupa	199
Zaključak	203
Summary	209
O knjizi (ANTE VUČKOVIĆ)	213
Bibliografija	217
Bilješka o autoru	228

Sva prava pridržana. Nijedan se dio ove knjige ne smije umnožavati, fotokopirati, reproducirati ni prenositi u bilo kakvu obliku (elektronički, mehanički i sl.) bez prethodne pisane suglasnosti nakladnika.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 0000000.

ISBN 978-953-205-190-2

Tiskano u Hrvatskoj, travanj 2019.

1 2 3 4 5 • 23 22 21 20 19